

‘Ontwikkelingsvolgend en Voorwaardenscheppend Onderwijs’ en wetenschap

Kerngroep Werk- en Steungroep Kleuteronderwijs (WSK)

Het gaat al vele decennia niet goed in het kleuteronderwijs. Het hoofdprobleem was (en is helaas nog steeds) dat leerkrachten alsmaar meer geacht worden kinderen die in psychologische opzicht kleuter zijn (gemiddeld 4,5-6,5 jaar), onderwijs aan te bieden op het niveau van kinderen die in psychologisch opzicht een jong schoolkind zijn (gemiddeld 6,5-8,5 jaar).

Om het tij te keren hebben in april 2012 56 (oud)kleuterleerkrachten en anderen de [Werk- en Steungroep Kleuteronderwijs \(WSK\)](#) opgericht. Inmiddels telt de WSK 5.512 leden (stand op 15 december 2024).

Een van de eerste stappen was het zichtbaar maken van de crisis in het kleuteronderwijs. In april 2013 boden we de Tweede Kamer het zwartboek [Kleuter in de knel!](#) aan. De media hebben daar enige aandacht aan besteed.

‘Jong Kind’ en ‘Ouder Kind’

Verder contact met de Tweede Kamer leidde tot deze zin in het [regeerakkoord van 2017](#): ‘We differentiëren in de lerarenopleidingen. Er komen specialisaties die zich richten op jongere en oudere kinderen’ (p.11).

Dat zou fantastisch zijn! Dan zouden stagiaires en afgestudeerden daar weer in thuis zijn en zou de kleuter weer begeleid worden óp zijn ontwikkelingsniveau en niet op dat van het jonge schoolkind.

Helaas is het niet tot een differentiatie ‘Jong Kind’-‘Ouder Kind’ gekomen. De belangrijkste redenen waren: de pabo’s waren tegen, de PO-Raad was tegen en het ministerie van OCW is er niet echt voor gegaan. Bovendien zou er een wetswijziging bij komen kijken, die twee jaar zou duren.

Proefproject

Half 2023 deed Pim van Dort de suggestie voor een proefproject van het ministerie van OCW. Daarin zouden 30-60 basisscholen/kindcentra in de onderbouw onderwijs kunnen geven in de geest van de WSK. Dat proefproject is het project ‘Ontwikkelingsvolgend en Voorwaardenscheppend Onderwijs’ (OVO). De WSK heeft er een actieve werkgroep over.

- ‘Ontwikkelingsvolgend’ want de peuter krijgt onderwijs/begeleiding op peuterniveau; de kleuter op kleuterniveau; het jonge schoolkind op jonge-schoolkind-niveau; enzovoort.
- ‘Voorwaardenscheppend’
  - want de peuter krijgt op peuterniveau leerstof die hem optimaal voorbereidt op leerstof op kleuterniveau, bijvoorbeeld scheuren met het oog op het knippen van de kleuter;
  - want de kleuter krijgt op kleuterniveau leerstof die hem optimaal voorbereidt op leerstof op jonge-schoolkind-niveau, bijvoorbeeld met klanken en vormen spelen met het oog op leesonderwijs van het jonge schoolkind;
  - enzovoort.

Het OVO-project hoeft niet aan te lopen tegen de problemen waar de eerdere differentiatie ‘Jong Kind’-‘Ouder Kind’ op is stukgelopen: het gaat buiten de pabo’s en de PO-Raad om; met het ministerie van OCW zijn er in 2023 en 2024 drie heel welwillende gesprekken over geweest; er is geen wetswijziging voor nodig. Ook spreekt het de schatkist nauwelijks aan.

Bovendien kunnen de deelnemende scholen er vrij snel in de groepen 1 en 2 mee beginnen. Als de kinderen van groep 2 naar groep 3 gaan, groeit OVO mee naar groep 3. Enzovoort.

Maar vooral: het OVO-project staat van meet af in de geest van de twee hoofddoelen van de WSK:

- Kleuteronderwijs óp kleuterniveau en niet erbóven.
- Niveau en vorderingen worden met proeven getoetst en niet met Cito- en andere psychometrische tests.

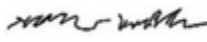
Wetenschappelijke onderbouwing van OVO

Het huidige onderwijsbeleid ontkent of negeert de ontwikkeling van het kind en werkt met psychometrische tests. Daar is het OVO-project dus een alternatief voor.

We laten nu zien dat OVO niet slechts alternatief onderwijs is, maar dat het een degelijke wetenschappelijke grondslag heeft. We doen dat voor elk van de twee hoofddoelen van de WSK afzonderlijk.

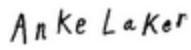
I. Kleuteronderwijs óp kleuterniveau en dus niet erbóven

Dát het kind zich psychologisch ontwikkelt, is onder meer te zien in het schrijven.

Als jonge peuter (gemiddeld 3 jaar – 3 jaar en 9 maanden) schrijft Anke haar naam vrijvormig:

Als oudere peuter (gemiddeld 3 jaar en 9 maanden – 4,5 jaar) schrijft ze haar naam eigenfiguurlijk:

Als kleuter (gemiddeld 4,5 – 6,5 jaar) schrijft ze haar naam spiegelbeeldig:

Als jong schoolkind (gemiddelde 6,5 – 8,5 jaar) schrijft ze haar naam conventioneel:

Ontwikkeling blijkt ook in het lezen.

De jonge peuter meent zijn/haar (voortaan steeds de ‘hij’-vorm) eigen naam te kunnen lezen: op zijn kastje en op de rugleuning van zijn stoel. Feitelijk komt dat lezen erop neer dat hij zijn naam herkent aan een opvallende letter (Youp herkent zijn naam aan het ‘molentje’ in zijn naam, de letter ‘Y’) of aan het plakkertje ernaast (naast het naamkaartje ‘sara’ staat een konijntje, Sara’s lievelingsdier). Dit is het *etiketlezen*.

De oudere peuter tikt op een toetsenbord geregeld zomaar wat in, bijvoorbeeld ‘gjoyfjwoip’, en meent hij dan dat er ‘Opa en oma, ik kom morgen bij jullie logeren’ staat. Dit is het *fantasielezen*.

De kleuter herkent bekende letters. Stel, Tom schrijft TOM en PAPA en je maakt daar het woord POT mee. Dan hakt hij POT als ‘P, o, t’ zonder er het woord ‘pot’ mee te maken. Dit is het *loutere hakken*: de kleuter hakt de letters die hij kent, maar plakt hun klanken niet tot het woord dat er staat. Eventueel raadt hij er een woord bij, dat hij met enkele klanken van ‘P, o, t’ vormt, bijvoorbeeld ‘pop’, ‘stop’ of ‘tol’, het *hakken-en-gissen*.

Het jonge schoolkind leest het woord dat er staat. Tom leest POT nu als ‘P, o, t; pot’. Dat komt doordat hij met de klank /o/ in zijn hoofd teruggaat naar de klank /p/ die hij eerder had gemaakt en met de klank /t/ naar het klankgeheel /po/ dat hij eerder had gevormd. Dit is het *hakken-en-plakken*: het jonge schoolkind herkent niet alleen bekende letters, maar hij vormt er ook het woord mee dat er staat.

Na enkele maanden leest het jonge schoolkind POT meteen als ‘pot’; dit is het *onmiddellijke lezen*. Het ontstaat als een verkorting van het hakken-en-plakken.

Kortom, de kleuter krijgt geen leesonderwijs vanwege het spiegelen en het louter hakken, wat wetenschappelijk met feiten is onderbouwd want spiegelend schrijven en louter-hakkend lezen zijn geen verzinsels maar feiten. Dit is het ontwikkelingsvolgende aspect van het OVO-project.

Daarnaast speelt de kleuter met klanken en vormen. De wetenschappelijke onderbouwing daarvan is:

- De kleuter blijkt in psychologisch opzicht heel goed tot beide in staat.
- Een letter heeft een *vorm* en staat voor een *klank*.

Met klank- en vormspelen krijgt de kleuter optimaal voorwaardenscheppend leesonderwijs. Dit is het voorwaardenscheppende aspect van het OVO-project.

II. Niveau en vorderingen worden met proeven getoetst en dus niet met Cito- en andere psychometrische tests

De proeven naar de ontwikkeling van het schrijven en naar die van het lezen verschillen sterk van tests. Een proef steunt op psychologische feiten, maar een test steunt slechts op de methodologische opvatting ‘goed onderzoek berust op getallen en rekenwerk’. Uit tests komen dan ook slechts rekenkundige feiten, namelijk gemiddeldes en afwijkingen daarvan:

E	D	C	B	A
10%	15%	25%	25%	25%

gemiddelde

De belangrijkste tests zijn meerkeuzetoetsen, vragenlijsten en puntsschalen. De antwoorden leveren telkens een aantal punten op, bijvoorbeeld 0, 0, 1 in een driekeuzetoets, 1, 2, 3, 4 in een vragenlijst met vier alternatieven en 1, 2, 3, 4, 5 in een 5-puntsschaal waar bijvoorbeeld ‘Nee!’, ‘Nee.’, ‘?’, ‘Ja.’ en ‘Ja!’ op geantwoord kan worden.

De punten worden bij elkaar opgeteld. Zo krijgen we in een meerkeuzetoets van 17 vragen voor drie leerlingen:

Naam																	Totaal	
Kind A	0	0	1	1	1	0	0	0	1	1	1	0	0	1	0	1	1	9
Kind B	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	0	14
Kind C	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	6

Punten en optellingen leiden slechts tot rekenkundige feiten en niet tot ontwikkelingspsychologische en/of onderwijskundige feiten. Dat dat zo is, zet een van ons uiteen in het wij-leren-artikel waar dit WSK-artikel een verkorting van is.¹ Hij doet dat voor de 4-puntsschaal voor ‘samenlezen’.

- Nooit samenlezen geeft 0 punten
- 1 keer per week samenlezen geeft 1 punt
- 2 tot 3 keer per week samenlezen geeft 2 punten
- 4 tot 5 keer per week samenlezen geeft 3 punten

Dat hier op feitelijk vlak iets niet klopt, blijkt uit ten minste deze drie overwegingen:

- 4 keer en 5 keer (allebei goed voor 3 punten) zouden even effectief zijn? Waar is die vijfde keer dan goed voor!?
- De motivatie en de vooruitgang blijven buiten beschouwing.
- Elke dag samenlezen met een niet-leesrijp kind is volkomen zinloos, maar ook dit blijft buiten beschouwing.

Daarom is een uitspraak als ‘Anja’s score voor samenlezen is 2’ slechts een rekenkundig feit, maar geen ontwikkelingspsychologisch en/of onderwijskundig feit.

Er is dus geen enkele reden om in het OVO-project psychometrische tests een rol te laten spelen.

Onderwijscrisis en OVO

De grondslag van het huidige officiële onderwijsbeleid van de regering, zoals daar door de Inspectie van het Onderwijs op wordt toegezien, staat haaks op de twee hoofddoelen van de WSK:

- Kleuteronderwijs op het ontwikkelingsniveau van het jonge schoolkind en dus bóven kleuterniveau.

- Niveau en vorderingen worden ook psychometrisch getoetst en niet alleen met psychologische proeven.

Onderwijs crisis: feiten ontkend of genegeerd; schijnfeiten erkend

Onder 'Wetenschappelijke onderbouwing van OVO' hebben we uiteengezet dat en hoe de hoofdoelen van de WSK een stevige wetenschappelijke grondslag hebben en dat dat met het huidige onderwijs niet het geval is. Aan het ontstaan en de verdieping van de onderwijs crisis is vanuit de wetenschap de gebrekkige wetenschappelijke grondslag van het onderwijsbeleid in de afgelopen decennia de belangrijkste factor:

- De psychologische ontwikkeling van het kind wordt ontkend of genegeerd. Een ontwikkelingslijn als *van water → H₂O → H₂KA → An Ke La Ker* zou niet bestaan...
- Men werkt met psychometrische uitslagen, maar die staan niet voor ontwikkelingspsychologische en/of onderwijskundige feiten.

Om een vergelijking te maken: kleurendruk, kleurenfotografie en kleurentelevisie zijn gebaseerd op de kleurendriehoek van 1860.

Stel dat natuurkundigen de kleurendriehoek zouden ontkennen of negeren en de kleuren zouden gaan opmeten met een 7-puntsschaal volgens de regenboog: 1 voor violet, 2 voor indigo, 3 voor blauw, 4 voor groen, 5 voor geel, 6 voor oranje en 7 voor rood – of omgekeerd. Die puntsschaal levert in rekenkundig opzicht ongetwijfeld vele feiten op, maar dat zullen geen natuurkundige feiten zijn. De industrieën die de genoemde kleurverschijnselen produceren, zullen dan ook binnen de kortste keren in een crisis verkeren.

Zo is het nu in het onderwijs: ontwikkelingspsychologische feiten worden ontkend of genegeerd en in plaats daarvan werkt men met wat geen ontwikkelingspsychologische en/of onderwijskundige feiten zijn.

OVO draagt bij aan oplossing onderwijs crisis

Kortom, het OVO-project zal vanwege zijn degelijke wetenschappelijke grondslag een bijdrage leveren aan het oplossen van de onderwijs crisis. Een van ons heeft dat uitvoerig in twee wij-leren-artikelen aangetoond.²

Daar komt het volgende bij. De onderwijs crisis is een broedplaats om de beste opties nu waar te gaan maken. Laten we als leerkrachten gebruik maken van onze mentale instelling en optimistisch blijven zodat we als collectief stappen vooruit kunnen zetten. We zullen er zelf voor moeten zorgen dat we weer onze ruimte gaan innemen binnen het systeem. Dit kan onder meer door het OVO-project te omarmen. Wie doet mee?

Dit is een verkorting van het gelijknamige artikel dat bij wij-leren.nl ([laten doorklikken](#)) is verschenen.

Noten

- 1 E. Vervaeke, 'Hoe lossen we de onderwijs crisis wèl op?', wij-leren.nl, paragraaf 'Psychometrische meetinstrumenten'. Het gestelde daar geldt voor een verhoudingsschaal, vergelijkbaar met een maat om lengte op te meten. Vrijwel alle psychometrische meetinstrumenten zijn zogeheten ordinaal- (vergelijkbaar met de ranglijst in een voetbalcompetitie) of intervallschalen (vergelijkbaar met een temperatuurschaal in graden Celsius).
- 2 E. Vervaeke, 'Hoe lossen we de onderwijs crisis wèl op?', wij-leren.nl.
E. Vervaeke, 'Red Het Onderwijs: uit de crisis of verder in de put?', wij-leren.nl.